

Верховний
Суд

Цивілістичний аспект санкцій

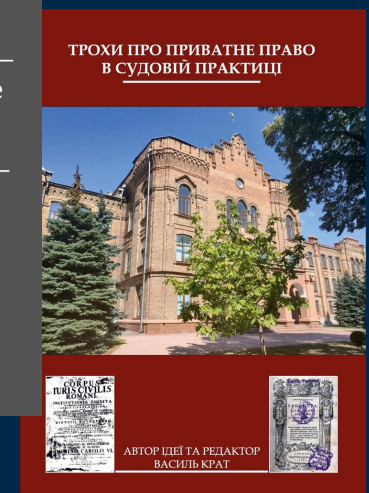
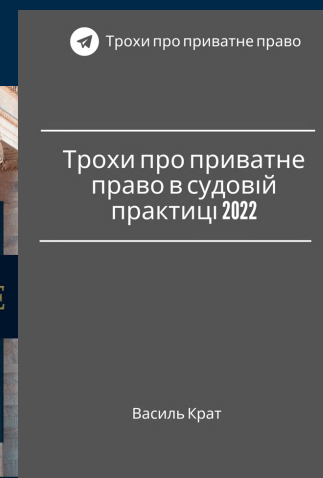
Василь Крат,
суддя Верховного Суду
кандидат юридичних наук, доцент
Telegram: <https://t.me/glossema>

03 квітня 2023 року

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

Сутність санкцій?!

ВИЩИЙ
АНТИКОРУПЦІЙНИЙ
СУД

ПЕРША ІНСТАНЦІЯ АПЕЛЯЦІЙНА ПАЛАТА ПРО ВАКС

Контакти Розклад 🔍 🌐

Про нас · Все про справи · Прес-центр · Звернутись до нас

← Новини та події

АНТИКОРСУД СТЯГНУВ У ДОХІД ДЕРЖАВИ АКТИВИ РОСІЙСЬКОГО ОЛІГАРХА ТА ТРЬОХ ІНШИХ РОСІЙСЬКИХ ГРОМАДЯН

№ 991/1914/23 20 березня, 10:51

Сьогодні, 20 березня, колегія суддів Вищого антикорупційного суду задовольнила адміністративний позов Міністерства юстиції України до російського олігарха та його сина, а також ще двох російських громадян **щодо конфіскації** їхніх українських активів на підставі пункту 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції».

Сутність санкцій?!

Закон України «Про санкції»

Стаття 4. Види санкцій

1. Видами санкцій згідно з цим Законом є:

1-1) стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Політико-правовий підхід допускає існування різних конструкцій конфіскації.

Як наслідок в світовій практиці сформувалося дві різновиди конфіскації:
проти особи (особиста конфіскація, *in personam*);
проти речі (речова конфіскація, *in rem*).

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.
URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Українська модель конфіскації in rem отримала своє вираження в конструкції «необґрунтовані активи», що мають досить нетиповий правовий режим. Такий специфічний правовий режим, по-перше, проявляється в досить суттєвих особливостях правового регулювання.

Правове регулювання конструкції необґрунтованих активів відбувається частково в: ЦК України (ч. 5 ст. 258, ч. 7 ст. 261, ч. 2 ст. 328, п. 12 ч. 1 ст. 346, ч. 6 ст. 1032); ЦПК України (зокрема, абз. 2 ч. 2 ст. 81, ч. 4 ст. 89, глава 12), причому із специфічним відсиланням до КК України та Закону України «Про запобігання корупції»; Законі України «Про запобігання корупції» (зокрема, ч. 2 ст. 69).

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

При цьому, законодавець застосував досить «специфічну» законодавчу техніку, оскільки:

матеріально-правове регулювання необґрунтованих активів в більшій мірі здійснюється на рівні процесуального закону, а не в ЦК України;

сам інструментарій (активи, набуття активів, необґрунтовані активи, законні доходи) повністю неузгоджений із ЦК України, що містить тільки фрагментарне регулювання певних аспектів позовної давності, кваліфікацію рішення про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави як спростування презумпції правомірності набуття права власності та підстави припинення права власності.

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Суб'єктами до яких може бути пред'явлений позов про визнання активів необґрунтованими є публічні особи та «пов'язані» з ними особи (ч. 4 ст. 290 ЦПК України). Тобто, правовий режим необґрунтованих активів є свого роду додатковим обмеженням для публічних фізичних осіб. Натомість для звичайних суб'єктів така конструкція нехарактерна і невластива.

Законодавець не здійснює конструювання правового режиму необґрунтованих активів через використання конструкції недійсності. З урахуванням сутності та призначення конструкції недійсності правочину вона не розрахована на її використання при визнанні необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Оскільки в цьому разі достатньо спростувати презумпцію правомірності набуття права власності (ч. 2 ст. 328 ЦК України).

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Аналіз норм ЦК України, зокрема ст. 328, п. 10, 12 ч. 1 ст. 346, 354 ЦК України, свідчить, що в статті 354 ЦК України здійснюється приватноправове регулювання конфіскації проти особи (in personam).

Конфіскація in personam відноситься до достатньо специфічних правових конструкцій, оскільки їй властива міжгалузєва та цілком публічна спрямованість. Сутність конфіскації in personam як санкції за вчинене правопорушення обумовлює переважне регулювання її публічним законодавством, хоча її застосування не позбавлене приватно-правових наслідків.

Конфіскація in personam не просто позбавлення майна правопорушника, це ще й демонстрація суспільством того, що воно не дозволить правопорушнику користуватися «плодами» своїх правопорушень.

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

На відміну від реквізиції, конфіскація in personam **не відбувається з мотивів суспільної необхідності**.

Конфіскація in personam не просто позбавлення майна правопорушника, це ще й демонстрація суспільством того, що воно не дозволить правопорушнику користуватися «плодами» своїх правопорушень.

Конфіскація має запобігати вчиненню злочинів з метою злочинного збагачення.

Завдяки конфіскації майно (наприклад, зброя або наркотичні речовини) вилучається з цивільного обороту, що запобігає його незаконному обороту, забезпечує безпеку суспільства й збереження публічного порядку.

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.

URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Законодавець, як правило, при встановленні правового наслідку у вигляді безоплатного вилучення майна передбачає незаконність його набуття.

Наприклад, «незаконно добуті (зібрані) об'єкти тваринного світу, виготовлена з них продукція» (ч. 5 ст. 63 Закону України «Про тваринний світ»); «незаконно добуті в природі ресурси та виготовлена з них продукція» (ч. 6 ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»); «безоплатне вилучення незаконно видобутих ресурсів» (абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України»).

За перелічених випадків відсутня правомірна підстава для набуття майна у власність, оскільки вона спростована вказівкою того чи іншого закону. Особа, яка діяла з порушенням закону, не набуває права власності, і конфіскацію, як примусову підставу припинення права власності, застосувати не можна.

Крат В. Значення конструкції конфіскації в приватному праві.
URL: <https://t.me/glossema/100> від 17.03.2022

Крім «безоплатного вилучення», для ситуацій, за яких особи не набувають права власності на майно через незаконність власних дій, інколи законодавець використовує й інші формулювання чи звороти задля вказівки про вилучення такого майна.

Наприклад, прибуток, одержаний від продажу фальсифікованих вин, вермутів, коньяків України і брендів, вилучається до державного бюджету в судовому порядку податковими органами за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну аграрну політику, політику у сфері сільського господарства (ч. 5 ст. 15 Закону України «Про виноград та виноградне вино»).

Необхідно досліджувати сутність санкцій з позицій приватного права для відповіді на питання про їх значення та вплив на приватноправові конструкції
<https://t.me/glossema/865>

Санкції з позицій приватного права проходять еволюцію, подібну до тієї, якої зазнають інші схожі публічні «вкраплення» в приватне право (наприклад, конфіскація *in rem*, що втілилася в українському законодавстві в конструкцію необґрунтованих активів).

Вплив санкцій на приватно-правову сферу

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1395205/>

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану» (від 6 жовтня 2022 року № 2643-IX) розд. XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» доповнено п. 15-2.

Відповідно до цих змін протягом дії в Україні воєнного стану правочини щодо фінансових інструментів, вчинені за участю, від імені та/або на користь осіб, до яких застосовано санкції, а також правочини щодо цінних паперів, емітентами яких є такі особи, є нікчемними. Санкції як підстава для нікчемності правочину – це вже ближче до приватного права.

Санкції крізь призму ЦК України

Стаття 328. Підстави набуття права власності

2. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше **прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності чи необґрунтованість активів, які перебувають у власності, не встановлені судом.**

Стаття 346. Підстави припинення права власності

2. Право власності може **бути припинене в інших випадках, встановлених законом.**

Верховний
Суд

Дякую за увагу!